

EESTI ISLAMIKOGUKONNA DÜNAAMIKA: SENINE ARENGULUGU JA PRAEGUNE OLUKORD

Ege Lepa

SISSEJUHATUSEKS

Esimesed islamiusulised elanikud asusid praeguse Eesti territooriumile XVI sajandil. Järgneva nelja ja poole sajandi jooksul on islamit oma identiteedi oluliseks osaks pidav kogukond teinud läbi suuri muutusi nii suuruses kui ka rahvuslikus koosseisus. Tänapäeval on tavapäraselt vähene avalik huvi religiooni vastu Eestis elavate moslemite puhul rahvusvahelise olukorra muutuste tõttu märgatavalt kasvanud, põrgates küsimusele, mida kujutab endast tänane Eesti islamikogukond ja kas ühtne kogukond kui selline praegu eksisteerib. Artiklis visandatakse lühidalt siinse islamikogukonna kujunemise põhijooned, antakse kokkuvõtlik ülevaade varasematest sellekohastest käsitlustest, pidades silmas islamikogukonna suurust ja rahvuslikku mitmekesisust puudutavaid märkusi, ning seejärel püütakse eeskätt viimase kahe rahvaloenduse andmetele tuginedes iseloomustada mõningaid arenguhooni Eesti islamikogukonna dünaamikas pärast taasiseseisvumist, lisades statistilistele andmetele hiljuti meedias kajastatud probleemid, mille lahendamiseks islamikogukond praegu silmitsi seisab. Muutused maailmas on tinginud suurema huvi kuni aastatuhandevahetuseni Eesti teaduses, meedias ja avalikus arutelus tähelepanematuks jäänud islamiusulise elanikkonna vastu, kes omakorda peab muutunud oludes kas harjunud viisil toime tulema või muutuma.

SIINSE ISLAMIKOGUKONNA KUJUNEMINE

Esimesed kontaktid islamiusuliste piirkondadega leidsid aset I ja II aastatuhande vahetusel, mil siia jõudsid esmalt Araabia päritolu mündid ning

seejärel esimesed rännumehed. XII saj märkis Sitsiilia kuninga teenistuses olev araabia geograaf al-Idrisi oma kaardil *astlanda*'t.¹ Liivi sõja (1558–1583) alguses juhtis hiljuti Moskva suurvürstiriigiga liidetud Kaasani endine khaan Šig-Alei väed Tartu piiskopkonda. Tallinna piiramisel 1570. aastal võisid 40 000 mehest koosnenud Vene väest ligi veerandi moodustada tatarlased,² kellest osa tuli rootslaste poolele üle ja jäi Eestisse. Kui hilisemad allikad seostavad tekkivat tatarlastest islami kogukonda linnaühiskonna ja sageli kaupmeheametiga, siis Liivi sõja järel siiajäänutele eraldati maid rannarootslaste aladel, kus nad kohaliku elanikkonnaga assimileerusid.³

Islamikogukonna teket käsitletud uurijad on ühisel seisukohal, et esimene märkimisväärne hulk siin paikseks jäänud moslemeid saabus seoses Põhjasõja lõpu ja Eesti ala sattumisega Vene impeeriumi koosseisu.⁴ Sõjaväeteenistusest vabanenud tatarlased otsid Tallinnas maad, nii et järgmise sajandi alguseks oli Tallinnas olemas *Tatarenstrasse* ja islami-usuliste palvela.⁵ Pärisorjuse kaotamine Venemaal 1861. aastal võimaldas tatarlastest kaupmeestel impeeriumi läänepoolsetele aladele asuda. Siinse kogukonna keskuseks sai Narva, kuid ka Tallinna islami kogukond kasvas nõnda, et XIX ja XX saj vahetusel pidid kogukonna juhid usupühade läbi viimiseks üürima suuremaid ruume Tuletõrje Ühingu Pritsimajas.⁶ XX saj alguses rajasid tatarlased Tallinna Siselinna kalmistu kõrvale eraldi surnuaia, eraldi kalmistuosa oli selleks ajaks ka Narvas ja Rakveres.⁷ Esimese maailmasõja alguseks elas uurijate hinnangul Eesti alal ligi paar tuhat tatarlast, kuid see kogukond vähenes sõja ajal mitu korda, sest põge-

¹ Toomas **Abiline**, *Islam Eestis* (Tallinn: Huma, 2008), 52–54. Viidatud käsitluses rõhutatakse, et Eesti on esimesena maailmakaardile toonud just moslemist geograaf, kes pidas ennast prohvet Muhamedi järglaseks.

² Raine **Linnas**, „Islam Eestis“ – *Mitut usku Eesti. Valik usundiloolisi uurimusi*. Toim Lea Altnurme (Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2004), 38.

³ Ilmo **Au**, Ringo **Ringvee**, *Usulised ühendused Eestis* (Tallinn: MTÜ Allika kirjastus, 2007), 122.

⁴ Linnas, „Islam Eestis“, 39; Abiline, *Islam Eestis*, 60; Au, Ringvee, *Usulised ühendused Eestis*, 122; Aysha **Özkan**, „Estonia“ – *Islam in the Nordic and Baltic Countries*. Ed. Göran Larsson (London and New York: Routledge, 2009), 91.

⁵ Abiline, *Islam Eestis*, 60.

⁶ Au, Ringvee, *Usulised ühendused Eestis*, 122.

⁷ Abiline, *Islam Eestis*, 68–70.

neti Soome ja Venemaale.⁸ Eesti Vabariigi ajal registreeriti islami kogudused Narvas (1928) ja Tallinnas (1940), kuid Teise maailmasõja sündmused hävitasid nii koguduste keskused (1944 hävisid mõlema koguduse hooned⁹) kui ka suure osa liikmeskonnast (siinsed tatarlased võitlesid nii Nõukogude, Saksa kui ka Soome sõjaväes, langesid küüditamise ohvriks või põgenesid läände).¹⁰

Nõukogude Liidu okupatsiooni perioodil (1944–1991) muutus siinne rahvastiku koosseis tollase immigratsioonipoliitika mõjul märgatavalt, kuid lisaks paljude traditsiooniliselt islamiusku piirkondade elanike (lisaks tatarlastele ka aserbaidžaanlaste, usbekide, turkmeenide, kirgiiside, kasahhide jt¹¹) asumisele Eesti NSV territooriumile hakkas siinset islamikogukonda mõjutama ka nõukogulik ateismipoliitika. Seega on edaspidi keeruline hinnata, kas nt Eesti alal elava tatarlase puhul on nõukogude perioodi lõpuks tegu a) rahvuselt tatarlasega, kes ei tunnista ühtegi usku; b) rahvuselt tatarlasega, kes rahvusliku identiteedi olulise osana peab ennast moslemiks, kuid usku ei praktiseeri, või c) tatarlasega, kes identifitseerib end moslemina ning võtab vähem või rohkem aktiivselt osa islami kogukonna tegevusest. Nimetatud probleemi lahendamise võimalusi vaadeldakse artiklis edaspidi.

Nõukogude perioodi lõpul (1989) elas Eesti NSVs nn traditsioonilistest islamirahvastest 2074 tatarlast, 864 aserit, 491 usbekki, 83 turkmeeni, 63 kirgiisi jt.¹² Nende arvude valguses on märkimisväärne 1994. aastal Eesti Islami Koguduse juhatuse esimeheks saanud Timur Seifulleni hinnang, mille kohaselt kümme aastat hiljem ehk 1999. aastal kuulus siinsesse kogudusse 10 000 muhameedlast.¹³ Eesti Islami Kogudus taasregistreeriti Eesti NSVs 1989. aastal ning Eesti Vabariigi Siseministeeriumis 1994. aastal, 1995. aastal eraldus sellest mõneteistliikmeline grupp, asutades Eesti Muhameedlaste Sunniitide Koguduse.¹⁴

⁸ Linnas, „Islam Eestis“, 39.

⁹ Au, Ringvee, *Usulised ühendused Eestis*, 122.

¹⁰ Abiline, *Islam Eestis*, 72.

¹¹ Vt Kalev **Katus**, Allan **Puur**, Asta **Põldma**, *Rahvastiku ühtlusarvutatud sündmus- ja loendusstatistika. Eesti 1965–1990* (Tallinn: Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus, 2005), 124–137.

¹² *Ibid.*, 238–241.

¹³ Timur **Seifullen**, „Islam Eestis“ – *Eesti rahvaste raamat. Rahvusvahemused, -rühmad ja -killud*. Toim Jüri Viikberg (Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1999), 196.

¹⁴ Linnas, „Islam Eestis“, 41–42.

Eesti Vabariigi taasiseseisvumise järel on islamikogukonnas toimunud järjekordsed muutused: 2011. aastaks olid 1508-liikmelise islami kogukonna suurimate rahvusgruppide hulgas tatarlaste ja aserite järel tõusnud kolmandaks eestlased ja neljandaks venelased.¹⁵ Viimase kümnenndi jooksul on eestlastest ja venelastest islami usu omaks võtnute arv kasvanud, viimastel aastatel on uus tendents vangistuses viibijatest konvertiidid.¹⁶ Eesti kõrgkoolides õpivad vahetusüliõpilased mitmest islamiiriigist.¹⁷ Alates Põhjasõja lõpust kuni Nõukogude okupatsioonini küllaltki homogeenne n-õ tatari nägu islam, mis püsis Eesti alal kaks ja pool sajandit, on viimase poole sajandiga muutunud eri rahvuste nägu ja globaalsetele arengutele avatud islami kogukonnaks, mida küll juhivad veel tatarlased.¹⁸

ISLAMIKOGUKOND VARASEMATES KÄSITLUSTES

Eesti islamikogukonna tegemisi ja arengut puudutavaid uurimusi on vähe. Ühelt poolt võib tuua põhjuseks taasiseseisvunud Ida-Euroopa riigile iseloomuliku vähese huvi religioonivaldkonna vastu üldiselt, teisalt aga selle, et kuni islami usku peeti üheks väikesearvuliste vähemusrahvuste etnokultuurilise identiteedi osaks, ei olnud islam ühiskonnas „nähtav“.¹⁹ Väikesemahulisi uurimusi on viimase kümne aasta jooksul siiski avaldatud.

¹⁵ REL2011. Rahvastiku etnokultuurilised näitajad. RL0454: vähemalt 15-aastased usu, soo, vanuserühma, rahvuse ja maakonna järgi. <<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RL0454&lang=2>> 17.05.2015. (edaspidi: RL0454)

¹⁶ 2015. aastal kaitses TÜ usuteaduskonnas Janek Järva oma magistritöö Eesti vanglates islami usku pöördunud kinnipeetavate teemal.

¹⁷ 2013/2014. õppeaastal saabus Tallinna Tehnikaülikooli kõige arvukamalt välisüliõpilasi Soomest ja selle järel Türgist – 35 välisüliõpilast. Üliõpilasi on ka Pakistanist, Iraanist, Süüriast jm. Täpsemalt vt *Kokkuvõte Tallinna Tehnikaülikooli õppetegevusest 2013/2014. õppeaastal* <http://www.ttu.ee/public/u/ulikool/Oigusaktid_ja_dokumendid/Eelarved_ja_aruanded/oppetegevuse_aruanne_2014.pdf> 17.05.2015.

¹⁸ Alates 2002. aastast on Eesti Islami Koguduse vaimulik juht tatari juurtega Eestis sündinud peaimaam Ildar Muhhamedšin, koguduse naistetööd juhtiv peaimaami abikaasa Iman Mahmutova on pärit Moskvast. Praegused koguduse tegevuse juhid kohtusid Saudi Araabias õpingute ajal ning mõlemad suhtlevad ka eesti keeles.

¹⁹ Viimast väidab 2009. aastal avaldatud ülevaateartiklis ka Rootsis Södertörni ülikooli doktorõppes Eesti islamikogukonda uurinud Aysha Özkan (Özkan, „Estonia“, 99).

Islamikogukonna arvukust puudutavad andmed nendes uurimustes erinevad suuresti, sest a) autorid arvestavad moslemitena kõiki traditsiooniliselt islamiusulisse rahvusgruppi kuuluvaid inimesi või võtavad aluseks end ise küsitluses moslemina identifitseeriva vastaja²⁰ või b) autorid lähtuvad erinevate subjektiivsete allikate hinnangutest, kes arvestavad kas teatud kindlaid rahvusgruppe või erinevaid usuliste praktikate täitmise kriteeriume. Internetileheküljed viitavad „teatud allikatele“, mille kohaselt Eesti islamikogukonna arvukus ulatub 10 000 – 20 000 liikmeni,²¹ kogumikus „Islam in the Nordic and Baltic Countries“ toob Eesti ülevaate autor siinsete moslemite arvuks „hinnanguliselt“ 10 000.²²

Selline hinnang võib pärineda 1999. aastal „Eesti rahvaste raamatus“ avaldatud Timur Seifulleni artiklist, mille kohaselt 11-liikmelise juhatusega Eesti Islami Kogudusse kuulus „u 10 000 muhameedlast“. ²³ 2000. aasta rahvaloenduse andmetel nimetas end ise islamiusuliseks 1387 vastanut,²⁴ kellest tatarlasi oli 754, eestlasi 83, venelasi 79 ja „muid“ 455.²⁵ Samas elas rahvuselt tatarlasi Eestis sel ajal 2582. Kogukonna juhtide hinnangud kogukonna arvukuse kohta erinesid märgatavalt statistilistest andmetest.

Raine Linnas teeb oma sõnul esmase katse kirjeldada seda seni uurimata ala Eesti religioonimaastikul, keskendudes kogukonna tegevustele ja üldistele islamiusuliste tavadele. Ta märgib, et XX saj alguses elas Tallinnas ligikaudu 2000 tatarlast, peatumata kogukonna suurusel pärast

²⁰ Sel juhul on kogukonna suuruse muutumise jälgimine raske, sest rahvaloenduste andmetest on usugrupi eristamine jälgitav alates 2000. aastast.

²¹ Nt *Islam in Estonia* lehel *Muslim Population of the World* (<http://www.muslimpopulation.com/Europe/Estonia/Islam%20in%20Estonia.php> 20.05.2015) pakub siinse islamikogukonna suuruseks 2011. aasta rahvaloenduse põhjal 1387 – 20 000 liiget, viidates allikana Wikipediale, mille eestikeelses artiklis esitatakse kohalike moslemite arvuna 2011. aasta rahvaloenduse tulemus 1508. Lehel pole ühtki märget 20 000 islamiusulise kohta, allikana esitatud leht www.islam.ee ei avane, sest on artikli kirjutamise ajal võlgnevuse tõttu suletud <<http://www.islam.ee/contents.php?cid=203>> 20.05.2015.

²² Özkan, „Estonia“, 94.

²³ Seifullen, „Islam Eestis“, 196.

²⁴ RL231: Rahvastik, 31. märts 2000 – Sugu, Elukoht ning Suhtumine religiooni ja usk <<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>> 20.05.2015 (edaspidi: RL231).

²⁵ Tabel 92. Rahvastik religiooni suhtumise, usu ja rahvuse järgi, 2000 (15-aastased ja vanemad) – 2000. aasta rahva ja eluruumide loendus. IV. Haridus, usk (Tallinn: Statistikaamet, 2002), 329.

Teist maailmasõda.²⁶ 2005. aastal nimetab Ringo Ringvee kogukonna enda hinnangule toetudes siinsete moslemite arvuks ligikaudselt 3500,²⁷ märkides samas ära ka rahvaloenduse tulemused (1387, lisaks loendus kajastamata nooremad kui 15-aastased).

2006. aastal avaldab Toomas Abiline Tallinna Linnamuuseumi aastaraamatus kaks artiklit islamist ja islamiusulistest tatarlastest Tallinnas. Üks neist annab ülevaate islamiusulistest rahvustest üldiselt, vaadeldes Tallinna kogukonna sajanditepikkust arengulugu,²⁸ teine keskendub tatarlaste kogukonna tegevusele 1930. aastatel, esitades põhjaliku pildi intervjuudena kogutud mäletustest.²⁹

2007. aastal avaldatud kogumikus „Usulised ühendused Eestis“ nimetavad autorid 2007. aasta seisuga Eesti Islami Kogudusse kuuluva teks „ligikaudu 1400“ inimest,³⁰ mis kattub rahvaloenduse andmetega. Toomas Abiline juhatab oma 2008. aastal avaldatud kogumiku „Islam Eestis“ sisse soovituseliga õppida tundma seda rikat usulist traditsiooni, millest juhindub „1,2 miljardit inimest maailmas ning ligi 4000 meie koduses Eestis“.³¹ Autor esitab teoses ka üksikasjalise tabeli **islamimaadest pärit rahvaste**³² arvukuse kohta aastatel 1881–2000, milles 2000. aasta andmed annavad liitmisel tulemuseks 4000-le läheneva arvu.³³

Islamisse pöördunud eestlannade teemat uurib Age Ploom, kes kaitses 2010. aastal magistritöö Eesti naise identiteedist moslemina³⁴ ning kirjutab Tartu Ülikoolis samal teemal doktoritööd. Magistritöö jaoks läbi viidud kvalitatiivse uuringu valimiks oli kuus islamiusulist eestlannat vanuses 19–49 eluaastat.

²⁶ Linnas, „Islam Eestis“, 38.

²⁷ Ringo Ringvee, „Islam in Estonia“ – *Náboženská sloboda a jej aspekty: Islam v Európe: zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie* (Bratislava: Centrum pre Európsku politiku, 2005), 242.

²⁸ Toomas Abiline, „Islam ja Tallinn“ – *Tallinna Linnamuuseumi aastaraamat 2005/2006* (Tallinn: Tallinna Linnamuuseum, 2007).

²⁹ Toomas Abiline, „Tatarlased Tallinnas 1930. aastatel“ – Tallinna Linnamuuseumi aastaraamat 2005/2006 (Tallinn: Tallinna Linnamuuseum, 2007).

³⁰ Au, Ringvee. *Usulised ühendused Eestis*, 123.

³¹ Abiline, *Islam Eestis*, 5.

³² Autori rõhutus.

³³ Abiline, *Islam Eestis*, 77.

³⁴ Age Ploom, *Eesti naise identiteet moslemina. Magistritöö* (Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut, 2010).

Viimaste aastate arengut kajastab Ringo Ringvee oma ülevaateartiklites kogumikes „Yearbook of Muslims in Europe“.³⁵ 2013. aastal artiklis märgitakse lisaks 2000. aasta rahvaloenduse andmetele ka immigrantide ja konvertiitide mõju ning pakutakse Eesti islamiusuliste arvuks 4500. Sellele on lisatud märkus regulaarselt praktiseerivate moslemite kohta, kelle arv ei ületa tõenäoliselt mõndsada, ja iganädalastest reedestest palvustest osavõtjate kohta, kelle arv on sajalahedane.³⁶ Järgmise aasta kogumiku ilmumise ajaks olid avaldatud ka ametlikud 2011. aasta rahvaloenduse andmed (1508 vanemat kui 15-aastast islamiusulist). Kogukonna kasvu põhjustena nimetatakse peamiselt kohalike elanike islami usku pöördumist ja immigratsiooni.³⁷ Artiklis viidatakse kohaliku peaimaami poolt kinnitatud raskustele islamikogukonna suuruse hindamisel, kuid peaimaam peab praktiseerivate moslemite arvuks jätkuvalt mõndsada, eelmise aasta jooksul reedestel palvustel osalenute keskmiseks arvuks 40–50 meest ja 20–30 naist.³⁸ Võimalikud on ka teatud kõikumised, sest 2014. aastal reedestel palvustel osalejate arv kasvab ja läheneb meeste puhul sajale, naistel viiekümnele.³⁹

2015. aasta ülevaateartiklis pööratakse suuremat tähelepanu kogukonna liikmete omavahelistele suhetele, märkides, et hoolimata sellest, et enamik neist on nõukogude ajal Kaukaasiast ja Kesk-Aasiast sisse rännanud, külastavad Tallinnas Keevise tänav 9 asuvat keskust pigem konvertiidid, üliõpilased ja välistöölised.⁴⁰ Samuti räägitakse konvertiitide ja välismaalaste probleemidest Eesti Islami Koguduse liikmeks saamisel.⁴¹

Nagu näha, on Eesti islamikogukonna arengu ja kasvu objektiivne kajastamine tänases Eestis ja Euroopas keeruline. Üheselt annab seda keerukust edasi ka Eesti islamiusuliste kodulehe www.islam.pri.ee ava-lehekülj, mille esimesed laused ütlevad:

³⁵ Ringo Ringvee, „Estonia“ – *Yearbook of Muslims in Europe*. Vol. 5 (2013); „Estonia“ – *Yearbook of Muslims in Europe*. Vol. 6 (2014). Ed.-in-chief Jörgen S. Nielsen (Leiden: Brill).

³⁶ Ringvee, „Estonia“ (2013), 229.

³⁷ Ringvee, „Estonia“ (2014), 210.

³⁸ *Ibid.*, 211.

³⁹ Ildar Muhhamedšin. Suulised teated 28.11.2014, 13.05.2015.

⁴⁰ Ringo Ringvee, „Estonia“ – *Yearbook of Muslims in Europe*. Vol. 7 (2015). Ed.-in-chief Oliver Scharbrodt. (Leiden: Brill), 201.

⁴¹ *Ibid.*, 205.

Armas kodulehe külastaja! Enne kui Sa meile kurja või pilkava kirja saadad, võta hetk, et läbi lugeda järgnevad read. Eesti Islami Koguduse nagu ka väga suure enamiku moslemite seisukohast oli Charlie Hebdo suhtes tegu täiesti lubamatu teoga.⁴²

Islamikogudus on keerulises olukorras ja n-ö kaitseendis, pidades oma usuliste veendumuste ja praktikate tutvustamise asemel tegelema rahvusvaheliste sündmuste ja Eesti islamikogukonna liikmete meedia tähelepanu alla sattunud tegevuse kommenteerimise ja põhjendamisega. Samal kodulehel on ka andmed islamikogukonna suuruse kohta: märgitakse 2011. aasta rahvaloenduse andmeid, kuid lisatakse:

Samas on tegelik moslemite arv kindlasti suurem, kuna väga paljud Eesti moslemid (www.islam.pri.ee küsitluse andmetel) eelistasid rahvaloenduse küsimusele usu kohta üldse mitte vastata, kartes Kapo kõrgendatud tähelepanu. [...] Tegelik arv peitub kusagil 1 500 ja 10 000 vahel. [...] www.islam.pri.ee enda statistika (koostatud saabunud meilide põhjal) järgi on eesti rahvusest moslemeid kindlasti juba üle 500 isiku. Neid on nii Eestis kui välismaal. Enamik Eestis elavatest moslemitest eelistab oma usulist kuuluvust mitte välja näidata ega sellest avalikult rääkida.⁴³

Viimati mainitud erinevus on samuti oluline: eesti rahvusest moslem ei tähenda sama, mis Eestis elav eestlasest moslem, sest paljud islamisse üleläänud eestlased elavad välismaal. Eestis elava eestlasest moslemi hinnangul on käesoleval ajal maailmas umbes 200 eestlasest moslemit, kellest 30 elavad Eestis.⁴⁴ Samas viimasel rahvaloendusel nimetas end moslemiks 148 eestlast.⁴⁵

ISLAMIUSULINE EESTIMAALANE: KES TA ON?

Enne kahe viimase rahvaloendusega kogutud andmete vaatlemist on oluline tähele panna eestimaalaste (nii etniliste eestlaste kui ka siinsete vähemusrahvuste) üldist suundumust religioosete veendumuste

⁴² <http://www.islam.pri.ee/index.php?id=1> 20.05.2015.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Aivar **Loopalu**, intervjuu ETV saates „Pealtnägija“ – 30.01.2015 http://etv.err.ee/v/meelelahutus/ringvaade/ringvaate_lood/e84ece5e-faab-4b43-a51e-31ac8a7b3301 20.05.2015.

⁴⁵ RL0454.

väljendamisel. Rahvaloendusel religioossuse kohta käivate andmete kogumisel on vastajal võimalik valida vastusetüüpide „peab omaks mõnd usku“ / „ei pea omaks ühtegi usku“ / „ei soovinud vastata“ (2000. aastal lisaks valik „ei oska vastata“) vahel. Viimast valikut kasutas suur hulk inimesi.

	„Peab omaks kindlat usku“	„Ei pea omaks ühtki usku“	„Ei soovi vastata“
2000. a	327 832	381 911 („usu suhtes ükskõikne“)	89 691 (+ 163 304 „ei oska vastata“)
2011. a	320 872	592 588	157 216

Tabel 1. 2000. ja 2011. aasta rahvaloenduste vastused religioossust määratlevatele küsimustele⁴⁶

Raigo Liiman on Eestis elavate inimeste usklikkust uurides rõhutanud nõukogude perioodi kui suure muutuste aja rolli: ateistlikus riigis piirati usuühenduste tegevust, seda asendasid riiklikud tseremooniad; olulised kirikust võõrandumisel olid ühiskonna industrialiseerimine, linnastumine ja rahvastikumuutused.⁴⁷ Tema hinnangul on 1998. aastal toimunud uuringule tuginedes täheldatav märkimisväärne erinevus eestlaste ja venelaste vahel end usklikuks ja mitteusklikuks pidajate seas: kõige rohkem oli end usklikuks pidavaid isikuid vene naiste seas (58%) ja kõige vähem vene meeste seas (11%).⁴⁸ Uurimuses võrreldi eestlaste ja venelaste usklikkust, jättes muud vähemusrahvused vaatluse alt välja. Samale andmestikule tuginedes leiavad Liina Kilemit ja Urmas Nõmmik, et „Eesti venelaste jaoks on religioon, õigemini õigeusu kirik seostatav identiteedi küsimusega“.⁴⁹ See väide on võrreldav Eesti islami kogukonna identiteedi uurinud Aysha Özkani seisukohaga, et ka tatarlaste jaoks on islami identiteedi säilitamine sellest olulisema rahvusliku identiteedi säilitamise osa.⁵⁰

⁴⁶ RL229: Rahvastik elukoha, religiooni suhtumise ja usu järgi <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvaloendus/REL2000/17Usk/17Usk.asp> 20.05.2015; RL0454.

⁴⁷ Raigo Liiman. *Usklikkus muutub Eesti ühiskonnas* (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2001), 104–107.

⁴⁸ *Ibid.*, 52–53.

⁴⁹ Liina Kilemit, Urmas Nõmmik, „Eesti elanike suhtumisest religiooni“ – *Mitut usku Eesti. Valik usundiloolisi uurimusi*. Toim Lea Altnurme (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004), 24.

⁵⁰ Özkan, „Estonia“, 94.

Seega on kõigil eestimaalastel teatud reservatsioonid oma religioossuse väljendamisel, kuid rahvusvähemused peavad oma religiooni säilitamist ja religioossuse väljendamist eestlastest tähtsamaks.

2011. aasta rahvaloenduse tulemuste põhjal peab kõigist eestlastest end mõnda kindlat usku järgivaks 16,4%, venelastest 44,5% ja tatarlastest 42,4%, samas mitte ühtegi usku järgivaks nimetab end 55,2% eestlastest, 26,1% venelastest ja 30,5% tatarlastest.⁵¹ Suurimad islamiusulised rahvusgrupid on lisaks tatarlastele aserid, eestlased ja venelased:

	Tatarlased	Aserid	Eestlased	Venelased
2000. a	754	andmed puuduvad	83	79
2011. a	604	299	148	107

Tabel 2. End islamiusuliseks nimetanud inimeste arv rahvuste kaupa 2000. ja 2011. aasta rahvaloenduse andmetel

Viimase kümne aasta jooksul on tatarlaste koguarv Eestis vähenenud 2338-lt 1993-le,⁵² seega on mõistetav ka tatarlastest islamiusuliste arvu vähenemine. Eestlaste ja venelaste arv islamiusuliste seas on hoolimata koguarvu vähenemisest kasvanud (samas on kõigist tatarlastest end 2000. aastal moslemina identifitseerinud 29,2% ja 2011. aastal 30,3%; kõigist eestlastest ja venelastest on see protsent marginaalne, kuigi kasvab: eestlastel vastavalt 0,01% ja 0,02%, venelastel 0,02% ja 0,03%).

Eesti islamiusulised on valdavalt sunniidid, suurima šiiitliku vähemuse moodustavad aserid, keda, nagu eeltoodud tabelist näha, oli Eestis 2011. aasta rahvaloenduse andmetel 299. Varasemad uurijad ja kogukonna liikmed on siiski seisukohal, et sunniitide ja šiiitide vahel usulisi erimeelsusi ei ole ning tegutsetakse ühes koguduses koos. Kohalikud islamisse astujad, saades mõjutusi välismaalt, nt Türgist ja Egiptusest, puutuvad kokku pigem sunniitliku suuna esindajatega.

Vanusegruppide vaates on rahvaloenduste andmete võrdlemisel märgata muutust kõigi islamiusuliste hulgas n-ö domineeriva vanuse puhul.

⁵¹ RL0454.

⁵² 2000. aasta andmed: RL231, 2011. aasta andmed: RL0428 <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvaloendus/databasetree.asp> 20.05.2015.

	15– 19	20– 24	25– 29	30– 34	35– 39	40– 44	45– 49	50– 54	55– 59	60– 64	65– 69	70– 74
2000. a	84	86	84	133	175	229	151	87	58	111	72	67
2011. a	71	123	139	139	114	120	137	187	165	86	37	74

Tabel 3. Eesti islamiusulised elanikud vanuserühmade kaupa (vanuses 15–74)⁵³

2000. aastal olid arvuliselt kõige suuremad eagrupid vahemikus 35–49 eluaastat ning 2011. aasta andmetes on märgata sama eagrupi (nüüd vanuses 45–59) jätkuvalt olulist rolli kõigi islamiusuliste seas. 2011. aasta rahvaloenduse andmed näitavad aga nn konkureeriva eagrupi ilmumist, mida ei eksisteerinud eelmisel perioodil: kogukonnas on nüüd oluliselt enam end ise moslemina identifitseerivaid noori vanuses 20–34. 15–30-aastas-test moslemitest on 2011. aasta andmetel tatarlasi 61, eestlasi 44, venelasi 37.⁵⁴

Soolist jaotumist silmas pidades on märkimisväärne, et kui tatari rahvusest peab end järjepidevalt islamiusuliseks oluliselt rohkem naisi, siis vene rahvuse puhul on sugudevaheline tasakaal olemas, eestlaste puhul aga on islamiusulisi mehi rohkem.

	Tatarlased	Eestlased	Venelased	Kõik kohalikud islamiusulised
2000. a mehi	301	55	44	719
2000. a naisi	453	28	35	668
2011. a mehi	246	84	52	813
2011. a naisi	358	64	55	695

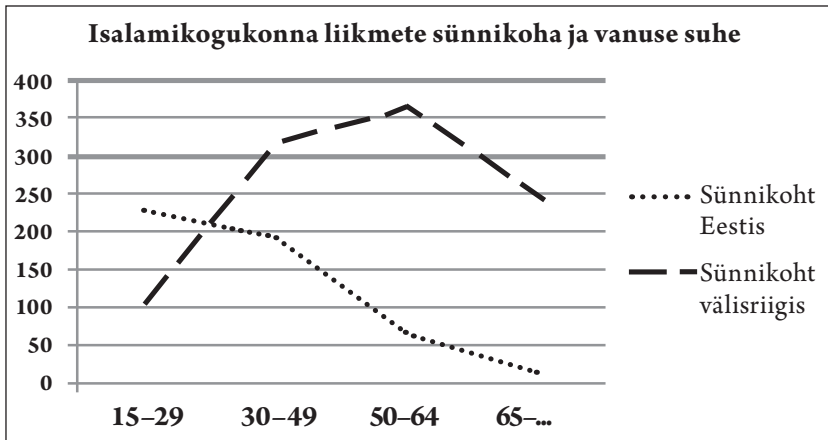
Tabel 4. Meeste ja naiste esindatus rahvuste kaupa kohalikus islamikogukonnas⁵⁵

⁵³ 2000. aasta andmed: Tabel 89. Rahvastik religiooni suhtumise, usu ja vanuse järgi (15-aastased ja vanemad) – 2000. aasta rahva ja eluruumide loendus. IV. Haridus, usk. Tallinn: Statistikaamet, 2002, 322–323; 2011. aasta andmed: RL0453, Vähemalt 15-aastased usu, soo, vanuserühma ja maakonna järgi http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvaloendus/REL2011/07Rahvastiku_demograafilised_ ja_ etno_ kultuurilised_ naitajad/09Usk/09Usk.asp 20.05.2015.

⁵⁴ RL0454. Siiski ei ole rahvaloenduse andmed sellisel representatiivsed, arvestades, et vanusegrupis moodustavad 191 esindajaga suurima rühma „muud rahvused“.

⁵⁵ RL231 ja RL0454.

Tähelepanu tuleb pöörata ka siinsete islamiusuliste sünnikohale. Mäletatavasti kasvas NSV Liidu islamiusulistest piirkondadest sisserändajate lisandudes siinne islamikogukond märgatavalt. Praegugi on siinsete vähemalt 15-aastaste islamiusuliste hulgas vaid 496 inimest, kelle sünnikohaks on Eesti, ning 1012 sünnikohaks on välisriik.⁵⁶

Selgelt on märgata tendents, et välisriigis sündinud islamiusuliste enamik on vanuses üle 50 aasta (suurim vanusegrupp 50–64 koosneb 364 vastajast) ning Eestis sündinute arv on suurim vanusegrupis 15–29 (227 vastanut).

Kui NSV Liidu immigratsioonipoliitika tõttu sattus Eesti NSVsse islamiusulistest piirkondadest arvukalt lihttöölisi nn löökehitustele,⁵⁷ siis tänane statistika näitab islamikogukonna haridustaseme kohta mitmekülgsemat pilti.

⁵⁶ RL0455: Vähemalt 15-aastased usu, soo, vanuserühma, sünnikoha ja elukoha järgi http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvaloendus/REL2011/07Rahvastiku_demograafilised_ja_etno_kultuurilised_naitajad/09Usk/09Usk.asp 20.05.2015.

⁵⁷ Linnas, „Islam Eestis“, 39.

	Üldpõhiharidus või vähem	Üldkeskharidus	Kesk- ja kutseharidus	Kõrgharidus
Kokku	255	352	320	549
Mehed	120	192	177	306
Naised	135	160	143	243

Tabel 5. Eesti islamikogukonna haridusnäitajad 2011. aasta rahvaloenduse andmetel⁵⁸

Vastanutest 17,3%-l on põhiharidus või sellest madalam haridustase, 37,2%-l ehk enam kui kolmandikul on kõrgharidus. Märkida võib, et kõrgemate haridusastmete puhul (alates keskharidusest) on meeste osakaal mõnevõrra suurem.

Võrreldes naabermaadega sarnaneb Eesti islamikogukonna praegune olukord ja areng enim teiste Balti riikide omaga. Nii Lätis kui ka Leedus on islamikogukonna tuumikuks samuti etnilised tatarlased ning neile nõukogude perioodil lisandunud Kesk-Aasia ja Kaukaasia liiduvabariikidest pärit immigrandid, kellega on viimase kümne aasta jooksul liitunud kohalikust rahvusest konvertiidid ja väga erineva taustaga sisserändajad. Läti islamiusuliste arvu hinnatakse 5000–6000 piirsesse, kuid seda on raske kinnitada, sest Läti rahvaloendusel usulist kuuluvust puudutavaid küsimusi ei ole.⁵⁹ Leedu olukord erineb Eesti ja Läti omast selle poolest, et Leedu riik tunnustab ametlikult muftiaadi olemasolu. Leedus kuulusid 2011. aasta rahvaloendusel usulist kuuluvust puudutavale küsimusele vastanutest 2727 islamiusuliste hulka, kellest omakorda üle poole olid tatarlased.⁶⁰ Samas viitavad neli Leedu mošeed ja pealinna tegutsev suur palveruum sarnaselt Eestiga erinevusele rahvaloenduse andmete ja tegeliku kogukonna suuruse vahel. Kõigis kolmes Balti riigis on islamiusuliste kogukonnad koondunud eeskätt pealinna ja suurematesse linnadesse.

Põhjanaanabrite olukord erineb meie omast märgatavalt. Soome hinnanguliselt 60 000 – 65 000 islamiusulisest elanikust ligikaudu 50 000 on esimese põlvkonna immigrandid, kellest 2/3 on pagulased. Suure-

⁵⁸ RL0456:Vähemalt 15-aastasedusu,soo,vanuserühma,haridustasemejamaakonnajärgi http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvaloendus/REL2011/07Rahvastiku_demograafilised_ja_etno_kultuurilised_naitajad/09Usk/09Usk.asp 21.05.2015.

⁵⁹ Simona **Garbo**, „Latvia“ – *Yearbook of Muslims in Europe*. Vol. 7. Ed. Oliver Scharbrodt (Leiden: Brill, 2016), 368.

⁶⁰ Egdunas **Raciūnas**, „Lithuania“ – *Yearbook of Muslims in Europe*. Vol. 7. Ed. Oliver Scharbrodt (Leiden: Brill, 2016), 370–375.

mad islamiusulised rahvusgrupid on somaallased, araablased, kurdid ja türklased.⁶¹ Rootsi islamikogukond koosnes 1980. aastateni peamiselt türklastest ning on pärast seda liberaalse immigratsioonipoliitika mõjul muutunud multietniliseks koosluseks, mille koosseisu mõjutavad rahvusvahelised kriisid. Alates 2011. aastast Euroopasse siirdunud Süüria pagulastest kolmandik on asunud elama Rootsi kuningriiki.⁶² Rootsi moslemite üldarvu hinnatakse vahemikku 350 000 – 400 000.⁶³

EESTI ISLAMIKOGUKOND TÄNAPÄEVAL

Koduleht www.islam.pri.ee teatab „Oleme eestlased, kes on leidnud islamis endale täiusliku eluviisi“⁶⁴ ning alajaotuses „Algajad“ on ära toodud 79 eestlasest Eesti moslemi lood.⁶⁵ Koduleht märkis alajaotuses „Kontakt“ Tallinnas aadressil Keevise 9 asuvat hoonet kui „Islami kultuurikeskuse Turath, Tallinna mošee ja Eesti Islami koguduse ruume“,⁶⁶ pärast 2015. aastal toimunud ümberkorraldusi on Keevise 9 tegevuse korraldamiseks loodud SA Eesti Islami Keskus. Eelnimetatud hoone kuulub 2009. aastast Saudi Araabia päritolu Omar Abdullah-Alshatrile, kes andis selle Eesti Islami Koguduse käsutusse.⁶⁷ 2015. aasta alguses toimunud koguduse üldkoosolekul tõstatatud küsimused näitasid aga, et koguduse tegevuse ja juhtimise senine korraldus ei ole osale koguduse liikmetest enam vastuvõetav, ning pärast seda on kogudusesisesed vastuolud meedia vahendusel avalikkuse ette jõudnud.

Vastuolud Eesti Islami Koguduses on seotud koguduse vastuvõtmise ja seeläbi ka koguduseelu juhtimisega, mõlemad valdkonnad on seotud rahvustevaheliste suhetega. Pikaajalisi probleeme on koguduse majandus-

⁶¹ Teemu **Pauha**, „Finland“ – *Yearbook of Muslims in Europe*. Vol. 7. Ed. Oliver Scharbrodt (Leiden: Brill, 2016), 221.

⁶² Göran **Larsson**, „Sweden“ – *Yearbook of Muslims in Europe*. Vol. 7. Ed. Oliver Scharbrodt (Leiden: Brill, 2016), 551.

⁶³ *Ibid.*, 559.

⁶⁴ Koduleht <http://www.islam.pri.ee/index.php?id=9>, 12.06.2015.

⁶⁵ Eesti moslemite lood: <http://www.islam.pri.ee/index.php?id=16>, 12.06.2015.

⁶⁶ Tallinna mošee kontakt: <http://www.islam.pri.ee/index.php?id=59>, 12.06.2015.

⁶⁷ Kinnistusraamatu päring: <https://kinnistusraamat.rik.ee/detailparing/Tjagu.aspx?i=896881>, 2.06.2015.

tegevusega. Lisaks majandus- ja haldusküsimustele on eestlastest vähe-
mus esile tõstnud ka seda, et „erinevate suundumuste ja võimetega mosle-
mitel pole Eestis väljundit“ ja seetõttu tuntakse end mittevajalikena.⁶⁸

Eesti Islami Kogudusse kuulub praegu seitse organisatsiooni – aseri,
tatar, baškiiri, usbeki, kasahhi, kirgiisi ja turkmeeni rahvust esindavad
ühendused – ning põhikirja järgi on katusorganisatsioonina tegutsevasse
Eesti Islami Kogudusse võimalik vastu võtta organisatsioone, mis on
tegutsenud juba kolm aastat, tagamaks koguduse nõukogule võimaluse
hinnata, kuidas ühenduse liikmeskond sobituks Eesti moslemeid ühen-
dava ühinguga.⁶⁹ Veel 2014. aasta Eesti Islami Koguduse põhikirja koha-
selt võeti koguduse liikmeks vastu iga koguduse peavaimulikule kirjaliku
avalduse esitanud täisealine isik, kelle alaline või pikaajalise elamisloa
alusel olev elukoht on Eesti Vabariigis ja kelle senine tegevus pole üldsuse
ees häbivääristanud islamiusu mainet.⁷⁰ Järgmisest aastast (2015) alates
võeti koguduse liikmeks „vastu vaid neid sooviavaldajaid, kes kuuluvad
ühte koguduse nõukogu moodustavatest islamiusu rahvuskogukondadest
või islami kultuuriseltsidest“.⁷¹ Eestlastest moslemeid ühendav organisat-
sioon on kaheaastane, seega koguduse tegevuses üha suureneva osakaa-
luga eestlased küll käivad mošees palvetamas, kuid ei saa otsustusprot-
sessis osaleda. Eesti Islami Koguduse üldkoosolek, mis kogunes pärast
koguduse asutamist esimest korda 2015. aasta 23. jaanuaril, tõi kokku
üle saja osaleja, kuid eestlasi oli kohal vaid viis.⁷² Eestlastest osalenud olid
pärast koosolekut rahulolematud, tuues välja olukorra iroonia, kus Eesti
islami kogudusse pole eestlastel asja, ning taunisid olukorda, kus religioo-
nil põhinevasse organisatsiooni saab astuda ainult rahvuspõhistel kaa-
lutlustel.⁷³ Olukorra parandamiseks asutati MTÜ Eesti Moslemid, mille

⁶⁸ Postitus 27.03.2015 Islamikeskus Turathi Facebooki lehel: <https://www.facebook.com/TurathEstonia?fref=ts>, 14.06.2015.

⁶⁹ Hendrik Kuusk, „Eesti rahvusest muslimid ei saa veel Eesti islami kogudusega liituda“ – *Eesti Päevaleht*, 26.01.2015 <http://epl.delfi.ee/news/eesti/eesti-rahvusest-muslimid-ei-saa-veel-eesti-islami-kogudusega-liituda?id=70641759>, 14.06.2015.

⁷⁰ Eesti Islami Koguduse põhikirja, 6.2–6.4, kinnitatud 9.04.2014.

⁷¹ Eesti Islami Koguduse põhikirja, 6.3, kinnitatud 16.01.2015. Nimetatud nõukogu liik-
med on põhikirja kohaselt aserbaidžaani, baškiiri, kasahhi, kirgiisi, tatar ja usbeki rah-
vuskogukonnad ja Idamaarahvaste kultuuriselts.

⁷² Postitus 29.01.2015 Islamikeskus Turathi Facebooki lehel: <https://www.facebook.com/TurathEstonia?fref=ts>, 14.06.2015.

⁷³ Kuusk, „Eesti rahvusest muslimid ei saa veel Eesti islami kogudusega liituda“.

liikmeks võib põhikirja järgi astuda „täisealine mistahes rahvusest moslem, kellel on alaline elukoht Eesti Vabariigis või kes on Eesti Vabariigi kodanik“.⁷⁴

Teine vastuolusid tekitav küsimus on koguduse majandamine. Eelmisel aastal maksuametilt puuduliku aruandluse tõttu trahvi saanud koguduse juht korraldas seejärel koguduse majandusasjad ümber: palgati raamatupidaja ja koguduse juht vormistati ametlikult tööle.⁷⁵ Islamikogukonna liikmed ei tea, milleks on kulunud osa annetustena saadud summadest. Viimaste aastate suurim teadaolev annetus 2009. aastast (üks miljon USA dollarit) kulus Keevise tänaval asuva kinnistu ostmiseks, küsimusi tekitavad kolme aasta tagune annetus Omaanist ja muud väiksemad Lähis-Ida päritolu annetused, samuti hiljuti kogudusele ostetud korteri soetamise vajalikkus.⁷⁶ Koguduse liikmetel on koguduse nõukogult ja juhatuselt teabe saamise õigus, segaste finantsküsimuste tõttu rahulolematutel eestlastel kui kogudusse mittekuuluvatel moslemitel seda ei ole. Olukorda tõi muutuse Keevise tänav kinnistu ostmiseks raha annetanud Omar Abdullah-Alshatri visiit Eestisse 2015. aasta mai lõpus, mille tulemusel on hakatud koguduse juhtimist ümber korraldama.

Eesti islamiusuliste hulgas on niisiis tekkinud vastuolud, mis näitavad, et kogukonna areng on jõudnud faasi, kus pikalt domineerinud nn tatari nägu Eesti islamile on esitatud nii sisemisi kui ka väliseid väljakutseid. Statistika, mis ei pruugi Eesti oludes olla religioossete veendumuste ja kogukonna iseloomustamiseks kohaseim vahend, demonstreerib tatari kogukonna suhtelist taandumist eesti ja vene rahvusest kogukonna liikmete arvukuse kasvu tõttu, kuid olenemata langustrendist moodustavad end viimasel rahvaloendusel moslemina identifitseerinud eestlased vaid veerandi tatari ja poole aseri moslemite arvust. Ühelt poolt osales 2015. aasta alguses toimunud Eesti Islami Koguduse üldkoosolekul ligi saja kohalviibinu hulgas vaid viis islamiusulist eestlast ning 2016. aasta märtsis aset leidnud koosolekul neid enam ei olnud, teisalt aga on eestlastest vähemus aktiivsem kogudusest väljaspool, rajades uue organisatsiooni

⁷⁴ MTÜ Eesti Moslemid koduleheküljel Facebookis: <https://www.facebook.com/mtyees-timoslemid>, 14.06.2015.

⁷⁵ Laura **Mallene**, Mikk **Salu**, „Kuhu kadus moslemite pool miljonit dollarit?“ – *Eesti Ekspress*, 4.02.2015 <http://ekspress.delfi.ee/archive/print.php?id=70708107> 14.06.2015.

⁷⁶ *Ibid.*

ja suheldes meediaga. Välismaiste annetajate võimaliku rahulolematuse ja kogukonnasiseste tõsiste vastuolude tõttu on võimalikud mitu edasist arengustsenaariumi: kas Eesti Islami Koguduse kui katusorganisatsiooni sisemine muutumine peamise islamiusulisi ühendava organisatsiooni staatuse säilitamise nimel, alternatiivsete ühenduste paralleelne tegutsemine (mille liikmeskonna kujunemise kriteeriumid selguvad tulevikus) või mõni muu lahendus.

Viimaste rahvaloenduste andmed võimaldavad anda Eesti islami-kogukonna hetkeseisust ja viimastest kümnenditest mitmekülgse ülevaate. Ometi representeerivad rahvaloenduse andmed, nagu eespool tõdetud, vaid teatud ajahetkel ja teatud osale siinsast eripalgelisest moslemitest elanikkonnast iseloomulikke jooni. Need ei ütle midagi ülejäänud väidetavate tuhandete eestimaalastest moslemite kohta, samuti ei aita need mõista kõiki toimunud muutuste põhjusi ega rahvusgruppidevaheliste suhete tausta. Aysha Özkani hinnangul jooksis üks lõhe juba eelmisel kümnendil islamikogukonnas kohalike islamiusku astunute ja tatarlaste vahel seetõttu, et nn uued moslemid tutvusid islamiga välismaal ning said sealt teistsuguseid mõjutusi.⁷⁷ Eestiga sarnase taustaga Ida-Euroopa riikides toimub analoogiline protsess, kus konvertiidid taotlevad oma tegevusega puhtama, radikaalsema islami järgimist kui „mugandunud“ traditsiooniliselt ajaloolise islamikogukonna liikmed ning kogukonna naisliikmed on võrreldes varasemate kümnenditega kogukonna „näo“ kujundamisel märgatavalt aktiivsemad. Ometi ei ole see takistuseks nt Tallinna islamikeskuse naisliikmetele, kes moodustavad ühtse ja rahumeelselt koos toimiva kogukonna, kus võimalikud keelebarjäärid tatari, vene, araabia, eesti ja inglise keele oskajate vahel jõudumööda ületatakse. Laupäeviti Keevise 9 asuvas keskses toimuvates laste keeletundides kasutatakse segamini araabia, eesti ja vene keelt ning muid suupäraseid keeli. Siinkirjutaja jaoks oli Eesti islami muutumise seisukohalt eriline hetk siis, kui põlvepikkune Lähis-Ida päritolu ja veatult araabiakeelset grammatikat kirjutav poiss minult küsis: „Vabandage, mul oleks hädasti vaja kustutada. Kas saaksite mulle kustukummi anda?“

Millised on Eesti moslemite suhted rahvuste, vanuse- ja soogruppide vaates ning milliseks kujundavad need suhted islamikogukonna „nähtavuse“ Eesti ühiskonnas, näitavad loodetavasti edasised uuringud.

⁷⁷ Özkan, „Estonia“, 96.

KOKKUVÕTTEKS

Eesti islamikogukond on pikka aega olnud n-ö tatari nägu, kuid pärast nõukogude perioodil toimunud muutusi ja iseseisvuse taastamise järel kasvanud väliskontaktide mõjul areneb see teisi kasvavaid rahvusgrupe ja rahvusvahelise suhtlemise tihenemist arvesse võtvaks avatud ja ühiskonnas üha rohkem kaasrääkivaks islamikogukonnaks. Kuigi siinne islam on pika ajalooga, valitseb praeguseks keeruline vastuolu: ühelt poolt tähtsustavad siinsed rahvusvähemused religiooni oma rahvuskultuuri olulise osana, teiselt poolt valitseb tendents oma religioossust avaliku arvamuse võimaliku negatiivse suhtumise või muude põhjuste tõttu varjata. Siinse arvuliselt domineeriva tatari kogukonna kõrvale on asunud kasvav ja aktiivne eesti ja vene moslemite grupp, kuid enamiku praeguse kogukonna liikmete sünnipaik on siiski väljaspool Eestit. Samuti saavad siinsed islamisse üleläänud oma esmased mõjutused pigem välismaa kaudu, mitte kohalikelt usukaaslastelt, ning enamik eesti rahvusest moslemeid elab väidetavalt välismaal. Eestis sündinud islamiusuliste hulgas on noored ometi arvuliselt domineerimas, mis lubab tulevikus järjekordseid muutusi kogukonnas. Eesti islamikogukonna dünaamika on seni sõltunud Eesti ajaloo pöördeliste sündmuste tagajärgedest – kogukonna teke Põhjasõja järel, kogukonna järkjärguline ümberkujunemine Nõukogude okupatsiooni ajal, suuremate rahvusvaheliste mõjude ja eestlastest islamisse pöördujate lisandumine pärast taasiseseisvumist – ning nii jääb see ka tänases ja homses Euroopa ja maailma arengutega üha rohkem seotud Eestis.